

Rituály přijetí dítěte do lokální komunity

Obec Peristerona – jihozápadní část Kypru

Petra Jeřábková

Přijetí narozeného dítěte do společnosti dospělých a vrstevníků má své pevné místo i v životě moderní evropské společnosti. Tento akt, jeho formální průběh, jeho významový obsah a také společenský dosah jsem sledovala v lokalitě Peristerona v rámci výzkumu rituálů, které symbolizují přechod jedince z jedné sociální skupiny do druhé (přechodové rituály).¹ Vytipovaná obec přísluší do spádové oblasti přístavního města Polis v jihozápadní, tedy řecké části Kypru. Výzkum jsem realizovala metodou opakovaných řízených rozhovorů a metodou zúčastněného pozorování v letech 1994–1999.

Peristerona je zemědělská obec, ve které trvale žije přibližně 200 obyvatel. Život obce je úzce spojen s nejbližším přístavním městem Polis,² kam lidé míří nejen za prací, ale i za zábavou. S rozvojem automobilové dopravy začali dojíždět i do vzdálenějšího přístavního města Pafosu.³ Jejich každodenní život je tak velmi úzce spjat s životem a životním stylem města. Mísí se v něm prvky života moderního města – se všemi jeho technickými vymoženostmi (automobily, spotřební elektronika) a mediálně zprostředkovávanou kulturou – s tradičním životem kyperské vesnice. Na jedné straně obyvatelé Peristerony obdivují technokratický, vylepšený obraz způsobu života moderního městského člověka, ovšem na straně druhé zde přetrvává ekonomická i společenská vazba na tradiční rodinu, a také na lokální společnost. Každá rodina vlastní a obhospodařuje polnosti, věnuje

¹ Konceptně vycházím z teorie Arnolda van Gennepa. Srov. van Gennep, A.: *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1996.

² Město Polis je od obce Peristerona vzdáleno 15 km.

³ Vzdálenost města Pafos je podstatně vyšší. Činí 50 km.

Křest. Peristerona 1992.

Foto: A. Sawva

Narozené dítě je podle ustálených, obecně dodržovaných a sociální kontrolou lokální společnosti obce přísně sledovaných zvyklostí postupně přijímáno do rodiny, církevní obce a do lokální (sousedské) komunity, kterou tvoří všichni obyvatelé obce Peristerona.

K přijetí rodinou se váže především akt přijetí dítěte otcem. Otec novorozence vezme a drží jej na rukou. Místem tohoto aktu se dnes stala porodnice, dříve jím byl dům, kde se dítě narodilo. Narodí-li se chlapec, dává otec zřetelněji najevo svoji radost a uspokojení z narození syna – pokračovatele rodu – jména. Přijímána však je i dívka.

Zatímco přijetí dítěte do rodiny je samostatným rituálem, bezprostředně časově vázaným na jeho narození, rituál přijetí dítěte do řad pravoslavných věřících, tedy křest, a rituál přijetí dítěte do lokální (sousedské) komunity jsou posunuty na pozdější dobu dle individuálního rozhodnutí rodiny – avšak nejpozději do šesti měsíců jeho věku. Oba rituály vytvořily jeden obřadní celek, k němuž náleží: církevní obřad v kostele s významnou

se zemědělství jako hlavnímu nebo vedlejšímu zaměstnání.⁴ Obyvatelé Peristerony bydlí v tradičních domech vesnické zástavby, lpí na pevných sousedských vztazích, v rodinném i společenském životě dodržují řadu tradičních svátků a obřadů. Z tradice vychází i obřadní celek vztahující se k přijímání novorozence do rodiny, církve a vesnické komunity. V této stati se zaměřím především na symbolické akty přijetí dítěte do širší vesnické komunity.

⁴ Každá rodina vlastní polnosti. Rozdíl je pouze ve výměře. Ta také určuje, zda je zemědělství hlavním či vedlejším zdrojem obživy. Hlavní pracovní silou místního zemědělství jsou ženy, které jsou v domácnosti. Pracují na vlastních menších polnostech a za mzdu vypomáhají na rozsáhlejších usedlostech cizích.

aktivní roli kněze a kmotra, rituál přijetí lokální (sousedskou) komunitou doprovázený hostinou a kontrolou dítěte po tři dny pomezního období jeho života. Církevní křest a rituál přijetí do komunity obce jsou situovány do odpoledních hodin a vzájemně časově propojeny. Ponechaly si ovšem svůj autonomní obsahový význam. Překrývají se v jediném obřadním aktu: v rituálním očištění dítěte.

Církevní křest, tedy akt přijetí do pravoslavné obce (se všemi duchovními důsledky), je v obci

Peristerona, stejně jako na celém Kypru, nejdůležitějším krokem v životě každého jednotlivce. Je základním krokem pro začlenění člověka do života vesnické komunity i pro další etapy jeho života. Bez křtu není možný církevní sňatek, který je jedinou přípustnou formou sňatku na Kyperské vesnici, ani řádný pohřeb. Křest je událost, kterou je nový člověk zařazen do široké společnosti pravoslavné církve i do života vesnické komunity.

Než je dítě pokřtěno, není plnohodnotným členem vesnické komunity. Na některých řeckých ostrovech (např. Korfu) nemá dokonce narozené dítě až do svých křtin žádné jméno, získává ho až při křtu. V obci Peristerona, obdobně jako na Kypru vůbec, se v současné době dává dítěti jméno již při narození (tedy v okamžiku, kdy je přijato jako nový člen rodiny). Jméno se však stává závazným až po čtyřiceti dnech od narození, kdy je dítě poprvé přivítáno knězem v kostele. Jakmile kněz veřejně ve svém požehnaní dítě osloví jménem, je jméno nezměnitelné.

Křest dítěte není ovšem chápán jako pouhé pokřtění, tedy podle pravoslavné věrouky zbavení dědičného hříchu. Znamená i vytvoření rezervního rodinného zázemí, které dítě získává v rodině kmotra. Kmotr se ode dne křtu stává členem širší duchovní rodiny dítěte. A právě tato širší rodina:

Kmotr obléká pokřtěné dítě do nových šatů.
Peristerona 1992.

Foto: A. Savva.

Motlitba a poučení kmotra před odchodem z kostela.
Peristerona 1992.

Foto: A. Sawa.

rodiče dítěte, jeho sourozenci, prarodiče, kmotr a jeho rodina, kmotři sourozenců a jejich rodiny se účastní církevního křtu. Oni také tvoří křestní družinu při odchodu do kostela, oni jsou přítomni u církevního obřadu v kostele, oni přihlížejí jak kněz ponořuje dítě do křtelnice naplněné „míros“ – svěcenou vodou, olivovým olejem a mletými kostmi svatých,⁵ jak posvěcuje zlatý křížek (dar od kmotra) a zavěšuje ho na krk dítěte. Oni sledují symbolické oblé-

kání dítěte do nových šatů,⁶ které je závazným úkonem kmotra, oni jsou svědky prvního přijímání „těla a krve Kristovy“ – podávání chleba a vína dítěti. Oni také tvoří stafáž při předání putovního obřadního kříže z majetku kostela, které před odchodem z kostela vkládá kněz do rukou kmotra. Oni také doprovázejí pokřtěné dítě do domu rodičů.

Křtem je dítě očištěno a poprvé přijato do společnosti pravoslavných křesťanů, proto je nezbytné dát mu nové šaty. Toto přijetí však není definitivní a nevztahuje se na vesnickou komunitu. Tou je dítě přijímáno až následně – v čase pro dítě pomezím, kritickým, kdy je ohroženo zlými silami a kdy musí být chráněno.

V průběhu tohoto pomezího období, které trvá tři dny po „očištění“ (církevním křtu), postupně vesnická komunita přijímá dítě mezi sebe. Zatímco účast při obřadu v kostele není pro příslušníky vesnické komunity závazná, je jejich účast při symbolickém přijímání dítěte do širší společnosti – vesnické komunity povinností. Rituální přijímání je situováno do

⁵ Mleté kosti svatých jsou získávány v Jeruzalémě. Starší respondenti opravdu věří, že jde o kosti svatých, mladší respondenti tomu nevěří, říkají, že jsou to kosti zvířecí (ovčí, kozí).

⁶ Nové šaty a veškerá křestní výbava jsou tradičně závazným darem od kmotra.

Křestní hostina. Peristerona 1994
Foto: P. Jeřábková.

Tanec mužů po křestní hostině.
Peristerona 1994
Foto: P. Jeřábková.

domu rodičů dítěte. Jeho první důležitější fází je představení dítěte sousedské obci. Tomuto aktu je vymezen čas od příchodu křestní družiny z kostela do příchodu posledního hosta křestní hostiny. V čase, který zabírá i několik hodin, stojí rodiče i s dítětem před domem, otec samostatně, matka drží dítě. Společně dítě ukazují a rituálně představují sousedům. Přicházející hosté rodičům gratulují. Dítě oslovují s přáním všeho nejlepšího do života. Nejbližší příbuzní předávají rodičům dárky, většinou peníze. Přinést rodičům dárek je povinností pouze pro kmotra a nejbližší rodinu. Pro většinu vesnické komunity však není obdarování závazné. Odevzdání daru symbolizuje přijetí dítěte dalšími členy širší rodiny. Povinností sousedů je pouze přijít a vyslovit osobní blahopřání. Rodiče děkují a naopak na památku i jako dík za vstřícnost vůči dítěti a jeho akceptování jako člena komunity dávají návštěvníkům symbolický dar – několik mandlí v bílém cukru.⁷ Po celou dobu, kdy přicházejí sousedé na křestní hostinu, drží dítě matka.

Křestní hostina začíná příchodem prvního hosta. Naplňuje čas večera

⁷ Mandle jsou dárkově zabaleny, aby příchozím sloužily jako památka. Jakou formou jsou zabaleny nebo naaranžovány, záleží pouze na rodičích pokřtěného dítěte.

a noci. Je situovaná mimo dům, do dvora a přilehlých ulic a je přístupná celé lokální komunitě. V průběhu neformální zábavy se přítomní baví v malých skupinách mužských a ženských, konzumují tradiční pokrmy křestní hostiny,⁸ muži tančí a zpívají. Dítě ochraňuje kříž.

Tímto aktem je dítě vesnickou komunitou přijato. Jejím definitivním členem se však stává až po skončení pomezního období.

V pomezním období se dítě nachází od okamžiku křtu a oblečení nových šatů do prvního vykoupání po křtu. V tomto období, které trvá tři dny, musí být, podle představ lokální společnosti Peristerony, chráněno. Ochranu zajišťuje křticí voda s olejem, která ulpěla na těle dítěte, a kříž, který kmotr přinesl z kostela a umístil v blízkosti dítěte. Kříž dítě chrání, udržuje zlé magické síly daleko. V době pro dítě nejkritičtější, kterou je první noc po jeho očištění, se proto musí nacházet v jeho bezprostřední blízkosti.⁹ Tento kříž je vrácen do kostela však již následující den ráno. Nebezpečí ovšem i nadále trvá. Proto se po všechny tři pomezní dny nesmí dítě umýt a nesmí být vyprány jeho šaty. Dítě musí po celou dobu zůstat tak, jak bylo odneseno z kostela, tzn. vykoupané v oleji a mastné. Po celé pomezní období kmotr, který převzetím kříže přijal i zodpovědnost za bezpečí dítěte v pomezních dnech, a také kterákoli žena z vesnice mohou kdykoli přijít dítě zkontrolovat, aby se ujistili, že toto pravidlo nebylo porušeno. Dítě je tedy pod ochranou kmotra a prostřednictvím žen i pod ochranou komunity jako její nový člen.

Teprve po třech dnech přijde kmotr dítě vykoupat. Do nádoby, ve které dítě koupe, vloží medailon s obrazem Panny Marie. Ten nadále dítě ochraňuje. V téže lázni jsou posléze, jako závěrečný akt přijímacího rituálu, vyprány i šaty dítěte. Poté se voda, ve které zůstala posvátná substance „*míros*“, vylije na místo, kudy nikdo nechodí.

Tedy je dítě začleněno do lokální společnosti definitivně a bez dalších přijímacích rituálů.

Přijímání dítěte do komunity i jeho ochrana v pomezním období má pravděpodobně kořeny ve velmi starých magických praktikách, které v této formě přetrvaly dodnes.

⁸ Při křestní hostině se závazně podává *makaronáda* (zapečené makarony s mletým masem, smetanou a skořicí), *kleftiko* (kozí maso pečené v peci umístěné na dvoře), plněné vinné listy a zelenina (rajčata, okurky, fazole), olivy. Pokrmy jsou volně k dispozici na stole, který je umístěn před domem. Každý host se obsluhuje sám, sám si nakládá pokrmy na talíř. Makaronádu připravují ženy dopoledne v den křtin, kleftiko muži den před hostinou.

⁹ Tento kříž je putovní, používá se i pro další účely (např. při pohřbech) a je trvale uložen v kostele.

Rituals of accepting a child into a local community

Petra Jeřábková

As part of a research of transition rituals in the Cypriot mountain village of Peristerona I watched the act of baptism and its formal course, content and social impact. This paper focuses on symbolical acts of acceptance of a child both into the community of the Orthodox church and the broader village community.

Peristerona is an agricultural village with about 200 permanent residents. Although the village residents have a very close relationship with the nearby town, they have also very close ties with their family, insist on neighbourly relationships, and preserve a number of traditional ceremonies and rituals. Tradition supports a ritual which consists of the acceptance of a child into the closest family, the local community as well as the Orthodox church.

A child is accepted into the closest family immediately after its birth and this act is an independent ritual. On the other hand, acceptance into the church and the village community is postponed to a later time, but six months after the birth of the child at the latest. Both rituals make part of a single, comprehensive ritual, which includes the selection of a godfather, a religious ritual in church with an active role played by the priest and the godfather, the ritual of acceptance by the village community connected with a feast and, last but not least, the protection and observation of a child in the transient period which lasts another three days after the baptism is made.

Baptism is the most important act in the life of every individual. Without baptism one cannot undergo further vital events in life such as the church wedding or legally valid burial. Baptism is also a vital step for the inclusion of an individual into the local village community. The child is not regarded as a fully-fledged member of a village community unless it is baptised.

However, baptism is not only viewed as the acceptance of a child by the Orthodox church and the village community. It also amounts to the creation of a secondary family background the child obtains in godfather's family.

The whole process of the acceptance of a child into a local community is gradual and lasts several days. The child is finally included into it only after three days, after the transient period ends. After three days the child is bathed and finally included into the village community without any further acceptance rituals.